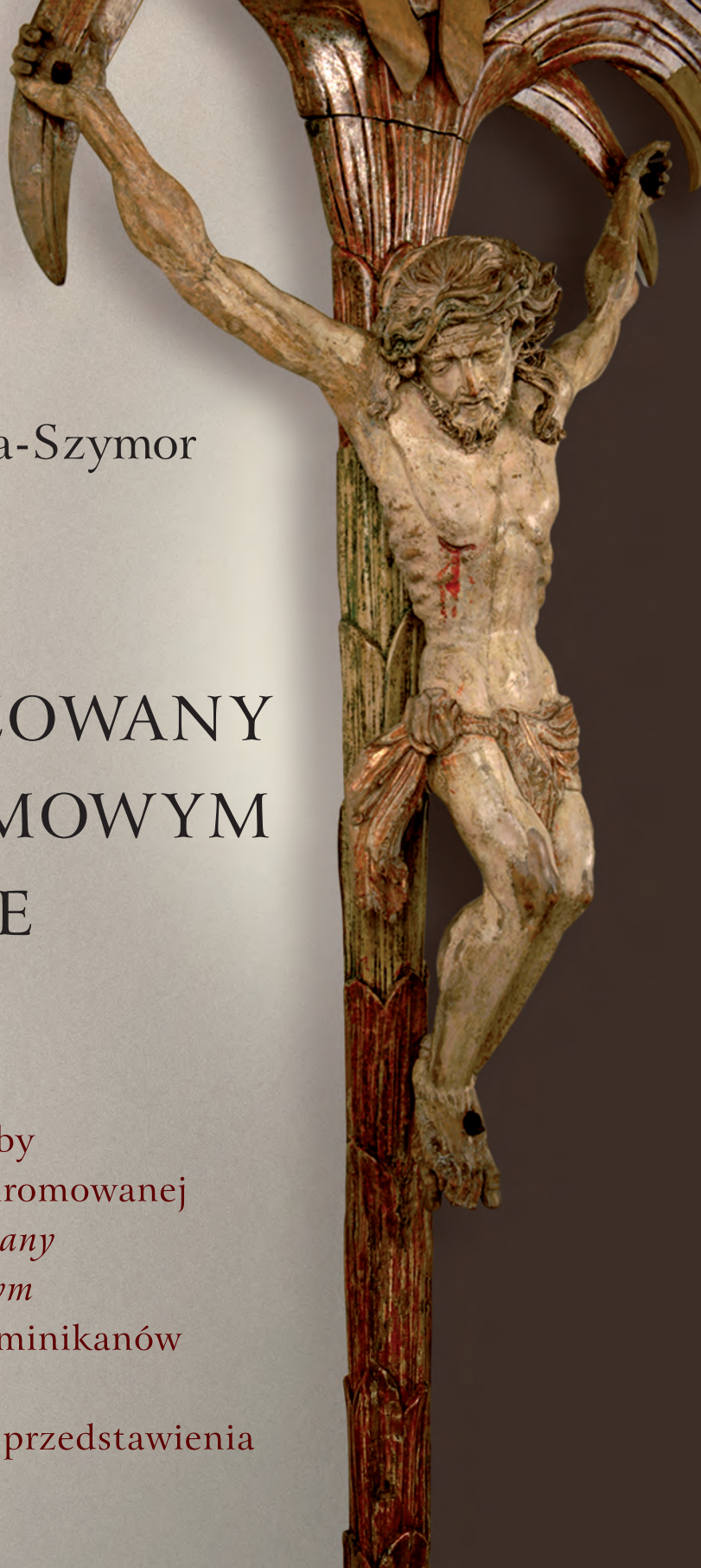

Natalia Kucia-Szymor

UKRZYŻOWANY NA PALMOWYM DRZEWIE

Konserwacja rzeźby
drewnianej polichromowanej
Chrystus Ukrzyżowany
na drzewie palmowym
z kościoła oo. Dominikanów
w Lublinie
na tle ikonografii przedstawienia

UKRZYŻOWANY
NA PALMOWYM DRZEWIE

Natalia Kucia-Szymor

UKRZYŻOWANY NA PALMOWYM DRZEWIE

Konserwacja rzeźby drewnianej polichromowanej
Chrystus Ukrzyżowany na drzewie palmowym
z kościoła oo. Dominikanów w Lublinie
na tle ikonografii przedstawienia

Kraków

© Copyright by Natalia Kucia-Szymor, Kraków 2016

Opracowanie redakcyjne:
Justyna Wójcik

Projekt okładki:
Magda Dębicka

Na okładce wykorzystano fotografię © Jakuba Pierzchały

ISBN 978-83-7638-664-5 (wersja papierowa)
ISBN 978-83-7638-665-2 (e-book)
<https://doi.org/10.12797/9788376386652>

KSIEGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel./faks: 12 431 27 43, 12 421 13 87
e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa:
www.akademicka.pl

mojemu bratu

SPIS TREŚCI

WSTĘP · 9

I. RZEŻBA DREWNIANA POLICHROMOWANA *CHRYSTUS UKRZYŻOWANY NA DRZEWIE PALMOWYM* · 13

1. Historia obiektu na tle dziejów kościoła i klasztoru
oo. Dominikanów w Lublinie · 13
 - a. Dzieje rzeźby drewnianej polichromowanej *Chrystus
Ukrzyżowany na drzewie palmowym* · 13
 - b. Historia kościoła i klasztoru oo. Dominikanów w Lublinie · 15
2. Analiza stylistyczna krucyfiksu palmowego · 23
 - a. Opis formalno-stylistyczny obiektu przed konserwacją · 23
 - b. Symbolika palmy · 25
 - c. Znak krzyża – typologia krucyfiksów i geneza przedstawień
Chrystusa Ukrzyżowanego · 33
 - d. Geneza przedstawień krzyża żywego na przestrzeni dziejów
do końca XVIII wieku · 40
 - e. Próba zadatowania obiektu oraz ustalenia warsztatu · 48

II. SKRÓCONA DOKUMENTACJA KONSERWATORSKA · 51

1. Dane inwentaryzacyjne obiektu przed konserwacją · 51
2. Rozpoznanie budowy technologicznej obiektu dopełnione
wynikami badań specjalistycznych · 52
 - a. Stratygrafia obiektu oraz szczegółowy opis warstw
technologicznych przed konserwacją · 52
 - b. Pierwotna technika i technologia wykonania · 52
3. Stan zachowania i przyczyny zniszczeń · 66

4. Wnioski i założenia konserwatorskie	·	70
5. Program prac konserwatorskich	·	73
6. Przebieg prac konserwatorskich	·	75
7. Dane inwentaryzacyjne obiektu po konserwacji	·	78
a. Opis obiektu po konserwacji w kontekście ponownie ukazanej polichromii pierwotnej	·	78
8. Zalecenia dla użytkownika	·	81
III. PODSUMOWANIE DZIAŁAŃ KONSERWATORSKICH ORAZ ZAKRES KONSERWACJI, REKONSTRUKCJI I RESTAURACJI RZEŻBY DREWNIANEJ POLICHROMOWANEJ <i>CHRYSTUS UKRZYŻOWANY NA DRZEWIE PALMOWYM</i>		
	·	83
ANEKSY		
	·	89
BIBLIOGRAFIA		
	·	115
SPIS ILUSTRACJI		
	·	119
SUMMARY		
	·	127

WSTĘP

ematem publikacji¹ są badania oraz konserwacja rzeźby drewnianej polichromowanej *Chrystus Ukrzyżowany na drzewie palmowym* z ok. 1740 (?) roku, pochodzącej z kościoła oo. Dominikanów w Lublinie. Przedstawienie to było wielokrotnie poddawane reperacjom i różnorakim próbom odnowienia, których skutki miały fatalny wpływ na obiekt i jego stan zachowania. Zabiegi przeprowadzone podczas ostatnich prac miały na celu przede wszystkim pełną konserwację techniczną obiektu oraz niewielki zakres działań o charakterze plastyczno-estetycznym, ograniczonych do absolutnie koniecznego minimum, zmierzających do uczynienia zachowanych warstw pierwotnych.

Ostatnia konserwacja z lat 2005-2007 pozwoliła na gruntowne przebadanie obiektu od strony historycznej i technologicznej. Przeprowadzono szereg specjalistycznych badań oraz ich szczegółową analizę w celu identyfikacji użytych materiałów, rozpoznania budowy technologicznej obiektu, ustalenia jego pierwotnej techniki i technologii wykonania oraz zakresu i stanu zachowania warstw pierwotnych, a także programu postępowania konserwatorskiego.

Wszystkie badania zostały przeprowadzone na Wydziale Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie (WKiRDS ASP). Badania fizyczne i chemiczne wykonywane były z pobranych przez autorkę próbek w Zakładzie Chemii Konserwatorskiej WKiRDS przez dr Marię Rogóż oraz w Zakładzie Fizyki Stosowanej tegoż Wydziału przez dr. Jana Rutkowskiego i dr. Jakuba Prausnera-Behcickiego. Badania dendrologiczne z kolei wykonał mgr Wojciech Ptak w Laboratorium Materiałoznawstwa Katedry Historii Technik i Technologii WKiRDS. Zagadnienia z zakresu histo-

¹ Niniejsza praca powstała na podstawie pracy magisterskiej zrealizowanej w latach 2005-2007 w Katedrze Konserwacji i Restauracji Rzeźby w Pracowni Konserwacji Rzeźby Drewnianej Polichromowanej i Złoczonej na Wydziale Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie pod kierunkiem prof. Mariana Paciorka, dostępnej w archiwum wydziału.

rii sztuki, ikonografii przedstawienia oraz jego formy, stylistyki i datowania konsultowane były z dr Joanną Daranowską-Łukaszewską z krakowskiego Towarzystwa Historyków Sztuki w Krakowie oraz z dr. hab. Pawłem Penczkowskim z Zakładu Historii Sztuki Polskiej i Teorii Konserwacji WKiRDS ASP. Na bieżąco wykonywana była także dokumentacja fotograficzna obiektu. Zabiegi konserwatorskie poprzedzone zostały wieloma próbami, które pozwoliły na wybór optymalnej metody postępowania.

Tematyka tego nietypowego przedstawienia stała się powodem i bezpośrednim pretekstem dla przeprowadzenia szczegółowej analizy ikonograficznej tej oraz podobnych realizacji, jej genezy i pierwowzorów oraz szeroko pojętej symboliki. W pracy rozwinięte zostały tematy z dziedziny historii sztuki i ikonografii przedstawień ukrzyżowania na przestrzeni wieków (aż do epoki baroku, z której pochodzi rzeźba), ze szczególnym uwzględnieniem tematyki krzyża żywego oraz wieloaspektowej symboliki palmy.

W rezultacie przeprowadzonej konserwacji odczyszczona i ukazana została pierwotna, zachowana polichromia, drewno oraz sposób kształtowania bryły rzeźbiarskiej. Usunięte zostały wszystkie późniejsze nawarstwienia (przemalowania olejne, brud i nieestetyczne rekonstrukcje formy rzeźbiarskiej oraz skutki nefachowych napraw – liczne gwoździe, uzupełnienia ubytków w drewnie i kitach gipsowo-pokostowych), przeprowadzony został zabieg strukturalnej impregnacji drewna, dzięki której zostało ono wzmocnione oraz zdezynsekwane. Poszczególne fragmenty drewna, z których składa się obiekt, zostały na nowo połączone, a ich łączenia – wzmocnione. Uzupełniono również rażące ubytki formy rzeźbiarskiej, jak palce dłoni i stóp oraz otwory i korytarze po żerujących owadach otwarte od strony lica. Zamknięte zostały wszystkie większe ubytki formy rzeźbiarskiej, które zaburzały i gubiły całościowy odbiór rzeźby. Podjęta została decyzja o zrekonstruowaniu formy rzeźbiarskiej szczytu pióropusza palmowych liści, w miejsce wcześniejszego uzupełnienia tego ubytku, którego forma odczytana została zbyt schematycznie i niewłaściwie – za mała w stosunku do całej rzeźby. Rekonstrukcja ta została zrealizowana na podstawie wykonanych projektów rysunkowych, poprzedzonych wnikliwą analizą formy rzeźbiarskiej liści palmy, ich kierunków, faktur oraz modelunku rzeźbiarskiego. Wykonano ją w jednym kawałku drewna lipowego, osadzonego na drewnianych kołkach i masie epoksydowej. Wszystkie elementy obiektu zostały scalone kolorystycznie – nowe drewno zrekonstruowanego szczytu palmy zostało utlenione w celu upodobnienia jego kolorytu do odsłoniętego zabytkowego drewna rzeźby. Wszystkie wykonane uzupełnienia zostały wypunktowane w technice akwarelowej. Zabieg ten miał na celu uporządkowanie kolorystyczne miejsc uzupełnionych. Wykonane jed-

nak zostały tylko niewielkie retusze mające charakter scaleń kolorystycznych. Ukazany w ten sposób został stan pierwotnych warstw technologicznych obiektu – odsłonięta pierwotna, zachowana polichromia, warstwy złocień i srebrzenia z laserunkiem oraz pierwotna forma rzeźbiarska obiektu. Wszystkie wykonane zabiegi pozostawiły obiekt w stanie stabilnym, a więc bezpiecznym.

Po przeprowadzonej konserwacji rzeźba wróciła do miejsca kultu, jednak w charakterze bardziej muzealnym, gdyż tak ukierunkowana została jej ponowna ekspozycja w zakrystii kościoła oo. Dominikanów w Lublinie. Ewentualne dalsze zabiegi plastyczno-estetyczne, zmierzające do pełnej konserwacji estetycznej obiektu, wydają się niepotrzebne, a wręcz niewskazane. Pierwotna forma zabytkowa tego niepowtarzalnego, unikatowego przedstawienia mogłaby zostać w ten sposób zniweczona, a to ona właśnie, nawet przy tej skali zniszczeń, stanowi prawdziwą wartość zabytkową obiektu.

I. RZEŻBA DREWNIANA POLICHROMOWANA *CHRYSTUS UKRZYŻOWANY NA DRZEWIE PALMOWYM*

1. HISTORIA OBIEKTU NA TLE DZIEJÓW KOŚCIOŁA I KLASZTORU OO. DOMINIKANÓW W LUBLINIE

A. DZIEJE RZEŻBY DREWNIANEJ POLICHROMOWANEJ *CHRYSTUS UKRZYŻOWANY NA DRZEWIE PALMOWYM*

Rzeźba *Chrystus Ukrzyżowany na drzewie palmowym* pochodząca z klasztoru oo. Dominikanów w Lublinie jest niezwykle rzadkim, nietypowym przedstawieniem Ukrzyżowanego. Powstała prawdopodobnie pod koniec drugiej połowy XVIII wieku, ok. roku 1740 lub też nieco po tej dacie, uznanej przez historyków sztuki za graniczną¹. Na ten moment właśnie wskazuje stylistyka rzeźby, sposób modelunku i kształtowania ciała Chrystusa, włosów i fałdów perizonium. Z całą pewnością nie może być to dzieło XVII-wieczne, także z tej przyczyny, że nie zostało ono nigdzie wymienione w *Księgach* o. Pawła Ruszla, który był swoistym kronikarzem dziejów lubelskich dominikanów i z wielkim nabożeństwem, niezwykle szczegółowo opisał ich całą historię z uwzględnieniem wszystkich elementów wyposażenia i wystroju wnętrza, zarówno kościoła, jak i klasztoru². A tak niezwykle rzeźbę, jak Chry-

¹ Konsultacja z zakresu historii sztuki – dr J. Daranowska-Łukaszewska i dr hab. P. Pencakowski.

² Mowa o starodruku autorstwa dominikanina o. Pawła Ruszla pod tytułem: *Skarb nigdy nieprzebrany Kościoła Świętego Katholickiego to iest nieporównany Krzyż Pańskiego szacunek niegdy przez X. ..., tę księgę na trzy trzeci rozdzielona, świadectwem nauczycielów SS. dzieiów poważnych stwierdzona, światu zalecona, teraz powtórnie za usilnym staraniem Stanisława kost. Ortyńskiego podczasz. Zwinogrodzkiego na przedrukowanie teyże księgi znaczny sumpt tożącego, y tym oprócz innych) sposobem dusze w czyszcowych mękach zostaiące ratorwać usiluiącego, pragnącym zzbogacenia dusz krzyżowa śmiercią Chrystusową odkupionych otworzony w Berdyczowie w druk. Karmelu fortecy N.P. Maryi za przywileiem J.K.M. Lublin 1767, ks. 3, wyd. 4, Lublin 1767. Jest to trytomowe dzieło opisujące*

stus Ukrzyżowany na srebrnej palmie, na pewno uznalby za godną chociaż wspomnienia.

Szczegółowe losy obiektu nie są znane. Wręcz niemożliwe do ustalenia wydają się w tym momencie okoliczności jego powstania. Klasztor oo. Dominikanów w Lublinie nie musiał wcale być jego pierwszym miejscem przeznaczenia. Mógł to być choćby klasztor Dominikanów we Lwowie, ale równie dobrze mogła to być każda inna, niekoniecznie dominikańska, świątynia położona na wschodnich krańcach ówczesnej Rzeczypospolitej. Nie udało się odnaleźć żadnych informacji ani dokumentów dotyczących powstania tego wyjątkowego przedstawienia, żadnej wzmianki na temat fundacji ani nawet informacji o tym, w jaki sposób rzeźba znalazła się w Lublinie. Choć nie dziwi sama obecność przedstawienia w lubelskim klasztorze, w którym Drzewo Krzyża miało swoje szczególne miejsce i dla którego miało istotne znaczenie (il. 2). Dlatego też nie jest dziwne, że *Ukrzyżowanego na palmie* odnajdujemy w klasztorze oo. Dominikanów w Lublinie, jednak w pierwotnie mu przeznaczonych warunkach.

W ciągu wieków rzeźba uległa wielu przekształceniom, zarówno plastyczno-estetycznym, jak i nefachowym reperacjom, drastycznym ingerencjom powodującym różnego rodzaju zniszczenia. Rzeźba także w dużej mierze straciła swe kultowe znaczenie. Pełniła ona być może rolę krucyfiksu procesyjnego. Jest to jednak mało prawdopodobne, gdyż obiekt nie został wystarczająco opracowany rzeźbiarsko od strony odwrocia. O jego kultowym przeznaczeniu świadczą z całą pewnością między innymi liczne gwoździe, szpilki i pinezki (których ślady znajdowały się na różnej wysokości pnia palmy), wbite zapewne w celu przytwierdzenia do krucyfiksu chociażby wielkopostnych fioletów czy też rozmaitych wotów lub innych dekoracji.

Nie jest także znane pierwotne usytuowanie rzeźby. Wiadomo, że w roku 1888 rzeźba zawieszona była w górnym korytarzu klasztornym przy schodach prowadzących do kaplicy św. Krzyża. Informację taką odnajdujemy w akcie wizytacyjnym, który określa krucyfixs jako „stary”³.

Z 1962 roku pochodzi czarno-biała fotografia, wykonana przez dr. Stanisława Michalczuka, ukazująca obiekt w niemal obecnym wyglądzie, wiszący w pomieszczeniu tzw. Drugiej Zakrystii kościoła, na ścianie północnej (il. 1).

dzieje relikwii Krzyża Świętego, które przez wieki przechowywane były w lubelskim klasztorze. Obok opisów ceremonii, które towarzyszyły ich wystawieniu, a także filozoficznych dysput w dziele o. Ruszla znajduje się dokładna historia wędrówki relikwii od Konstantynopola przez Kijów aż do Lublina. Zakonnik pokusił się nawet o spisanie wszystkich cudów, jakie dokonały się dzięki relikwiom.

³ Za: S. Michalczuk, *Ukrzyżowanie na palmie jako nowy nieznany typ krucyfiksu barokowego*, „Biuletyn Historii Sztuki” R. 25, 1963, nr 1, s. 22.

W ciągu wieków barokowe przedstawienie *Chrystusa Ukrzyżowanego na drzewie palmowym* zostało poddane kolejnym odnowieniom i doraźnym naprawom. W ostatnich latach obiekt umieszczony był w trzecim (ostatnim) pomieszczeniu zakrystii kościoła, na ścianie południowej, na wprost wejścia, powieszony symetrycznie między dwiema zabytkowymi wiecznymi lampkami.

Stylistyka rzeźby wskazywać może na jej wschodnie pochodzenie – wschodnie krańce ówczesnego Królestwa Polskiego, być może nawet Lwów lub jego okolice. Właśnie rok 1740 historycy sztuki wskazują w tym wypadku jako datę graniczną, po której mogła powstać rzeźba. Również odnalezione bliskie analogie malarskie i graficzne pochodzą z tego właśnie okresu⁴.

Początkowe losy obiektu nie są w chwili obecnej możliwe do odtworzenia. Nie powiodły się też próby ustalenia autorstwa ani warsztatu. Stylistyka rzeźby wskazywać może jednak na pewne wpływy rzeźbiarskich kręgów lwowskich, o czym mowa będzie jeszcze dalej⁵. Nie wiadomo, z czyjej fundacji powstało to dzieło, czy klasztor oo. Dominikanów w Lublinie był jego pierwotnym, docelowym miejscem przeznaczenia; wiele jednak na to wskazuje i jest to bardzo prawdopodobne. Nie wiadomo także, od jak dawna krucyfiks pozostawał w posiadaniu zakonu, najstarszą wzmiankowaną datą jest, wspomniany wcześniej, rok 1888, w którym na pewno obiekt znajdował się w lubelskim klasztorze.

B. HISTORIA KOŚCIOŁA I KLASZTORU OO. DOMINIKANÓW W LUBLINIE

Bazylika oo. Dominikanów pw. św. Stanisława Biskupa Męczennika stanęła na miejscu dawnego drewnianego oratorium pw. św. Krzyża. Za datę pierwszej fundacji kościoła klasztornego⁶ przyjmuje się rok 1253. Prawdopodobne jest jednak, że dominikanie przybyli do Lublina już w latach 30. XIII wieku. Ich protektorem był na tych ziemiach król Bolesław Wstydlivy, który odzyskał wtedy panowanie nad Lublinem. Z roku 1282 pochodzi informacja o dwóch dominikanach zamordowanych na tych terenach przez Jadźwingów i Litwinów. Jeżeli połączyć to z faktem częstej działalności misyjnej dominikanów także na ziemiach pruskich i ruskich, łatwo można dojść do oczywistego wniosku, iż ci zakonnicy mogli przybyć na te tereny wcześniej, zwłaszcza że

⁴ Zob. rozdział 2: Analiza stylistyczna krucyfiks palmowego, d. Geneza przedstawień krzyża żywego na przestrzeni wieków do końca XVIII wieku.

⁵ Zob. rozdział 2: Analiza stylistyczna krucyfiks palmowego, e. Próba zadatowania obiektu oraz ustalenia warsztatu.

⁶ *Katalog Polskiej Prowincji Dominikanów na rok 2000/2001* podaje, że klasztor lubelski istnieje od 1253 r.

BIBLIOGRAFIA

- Archiwum Archidiecezjalne Kurii Lubelskiej, Opis historyczny diecezji lubelskiej przez księdza Karola Boniewskiego kanonika katedry plockiej proboszcza w Fajslawicach 1845.
- CHARALAMPIDIS C.P., *The Dendrites in Pre-Christian and Christian Historical-Literary Tradition and Iconography*, Rome 1995, *Studia Archaeologica*, 73.
- Drogi współczesnej konserwacji: aranżacja, ekspozycja, rekonstrukcja*, red. M. Ostaszewska, tłum. M. Bogdanowska, A. Rutkowski, Kraków 2000, *Studia i Materiały Wydziału Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki ASP w Krakowie*, t. 9, cz. 2.
- DZIUBECKI T., *Ikonoografia Męki Chrystusa w nowożytnym malarstwie kościelnym w Polsce*, Warszawa 1996.
- Encyklopedia sztuki starożytnej. Europa, Azja, Afryka, Ameryka*, red. A. Gogut, G. Hartwig, A. Dulewicz, Warszawa 1974.
- Ewangelia Pseudo-Mateusza*, tłum. K. Olbrycki, [w:] *Apokryfy Nowego Testamentu*, t. 1: *Ewangelie apokryficzne*, red. M. Starowieyski, Lublin 1980, *Źródła i Monografie Towarzystwa Naukowego KUL*.
- FORSTNER D. OSB, *Świat symboliki chrześcijańskiej*, tłum. i oprac. W. Zakrzewska, P. Pachciarek, R. Turzyński, Warszawa 1990.
- FRODL W., *Pojęcia i kryteria wartościowania zabytków. Ich oddziaływanie na praktykę konserwatorską*, tłum. M. Arsyński, Warszawa 1966, *Biblioteka Muzealnictwa i Ochrony Zabytków*, Seria B, t. 13.
- FRUTINGER A., *Człowiek i jego znaki*, tłum. Cz. Tomaszewska, Warszawa 2003.
- Historia doktryn artystycznych*, t. 2: *Teoretycy, pisarze i artyści o sztuce 1500-1600*, wybrał i oprac. J. Białostocki, Warszawa 1985.
- HOPLIŃSKI J., *Farby i spoiwa malarskie*, Wrocław 1959.
- KACZMAREK H. OP, *Kulturotwórcza funkcja klasztoru*, Zamość 2004, *Wykłady Otwarte Wyższej Szkoły Zarządzania i Administracji w Zamościu*, 26.
- Katalog Polskiej Prowincji Dominikanów na rok 2000/2001*.
- Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 4: *Miasto Kraków*, cz. 3: *Kościół i klasztory średnieścia*, 2, red. A. Bochenek, J. Samek, Warszawa 1978.

- KŁOCZOWSKI J., *Jacek (przed 1200-1257), dominikanin, święty*, [w:] *Nasi święci. Polski słownik hagiograficzny: praca zbiorowa*, red. A. Witkowska, Poznań 1995.
- KOBIELUS S., *Florarium christianum. Symbolika roślin – chrześcijańska starożytność i średniowiecze*, Kraków 2006.
- KOBIELUS S., *Krzyż Chrystusa: od znaku i figury do symbolu i metafory*, Warszawa 2000.
- KOSSOWSKI A., *Lublin w latach „potopu”*, „Roczniki Humanistyczne” t. 6, 1958, z. 5.
- KOWALSKI T., *Rekonstrukcja zabytków architektury. Teoria a praktyka*, Warszawa 1985, *Studia i Materiały Pracowni Konserwacji Zabytków*.
- KRĘTOSZ J., *Organizacja archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego od XV wieku do 1772 roku*, Lublin 1986, *Rozprawa Wydziału Teologiczno-Kanonicznego Towarzystwa Naukowego KUL*.
- Księga Krzyża. Antologia pasyjna*, oprac. B. Arsoba, Katowice 1998.
- KUKIZ T., *Madonny kresowe i inne obrazy sakralne z Kresów w diecezjach Polski (poza Śląskiem)*, cz. 1, Warszawa 2000.
- Legendy dominikańskie*, tłum. i oprac. J. Salij OP, Poznań 1982.
- Liber de artu beatae Mariae et infantia Salvatoris*, [w:] *Apokryfy Nowego Testamentu*, t. 1: *Evangelie apokryficzne*, red. M. Starowieyski, Lublin 1980, *Źródła i Monografie Towarzystwa Naukowego KUL*.
- MÂLE É., *L'art religieux de la fin du XVIe siècle, du XVIIe siècle et du XVIIIe siècle. Étude sur l'iconographie après le Concile de Trente. Italie, France, Espagne, Flandres*, Paris 1951.
- MAŁACHOWICZ E., *Konserwacja i rewaloryzacja architektury w zespołach i krajobrazie*, Wrocław 1994.
- MICHALCZUK S., *Ukrzyżowanie na palmie jako nowy nieznany typ krucyfiksu barokowego*, „Biuletyn Historii Sztuki” R. 25, 1963, nr 1.
- MIROWSKA E., POKSIŃSKA M., WIŚNIEWSKA, I., *Identyfikacja podobraz i spoiw malarzkich w zabytkowych dziełach sztuki*, Toruń, 1986, *Skrypty i Teksty Pomocnicze UMK*.
- ODRZYWOLSKI W., *Konserwacja rzeźby drewnianej polichromowanej Chrystus Ukrzyżowany z Muzeum UJ w Krakowie*, Kraków 1994, praca dyplomowa pod kier. prof. M. Paciorka, WKiRDS ASP w Krakowie, nr inw. arch. 458.
- PASIERB J.S., *Ochrona zabytków sztuki kościelnej*, Warszawa 1995, *Biblioteka Towarzystwa Opieki nad Zabytkami*.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Biblia Tysiąclecia*, Poznań 1996.
- PRUSZYŃSKI J., *Ochrona zabytków w Polsce. Geneza, organizacja, prawo*, Warszawa 1989.
- Reallexikon zur deutschen Kunstgeschichte*, red. O. Schmitt, t. 2, Stuttgart 1948.
- Religia – encyklopedia PWN*, red. T. Gadacz, B. Milerski, Warszawa 2001-2003.
- ROUBA B.J., *Etyka a estetyka w pracy konserwatorskiej*, [w:] *Etyka i estetyka. I Forum Konserwatorów*, Toruń, 25-27 lutego 1998, red. M. Rubnikowicz, Toruń 1998.

CRUCIFIED ON A PALM TREE

Conservation of the wooden polychrome sculpture of *Christ Crucified on a Palm Tree* in the Dominican Church in Lublin and the iconography of its imagery

This work was created basing on extensive documentation of conservation work on the polychrome sculpture of *Christ crucified on a Palm Tree* in the Dominican Church in Lublin, which were conducted in the years 2005-2007. The unusual imagery of the baroque crucifix attracted the attention of the Author, who has devoted much attention to the rich Christian symbolism associated with this work – the cross, types of crucifixion in art and the cross made of a living palm tree. The publication also includes the outline of the history of Lublin monastery and the Dominican Church associated with the sculpture. Over the years the sculpture has undergone a number of treatments which have changed its character and appearance, and the passage of time has also caused irreparable damage to it. Conservation works focused on restoration and aesthetic values of the work, and were guided by the principle of the smallest possible interference to its preserved, original primary layers. Therefore, the Author had to take into account the final effect of the works and the issues of reception and acceptance of the appearance of the object at the end of conservation work, which has also been described in the present work. After conservation works the object, despite a drastic change in its appearance, was returned to its religious functions and became the central element of the Mysteries of Good Friday in the Dominican Church, where the central role has always been played the relics of the Cross.

Niniejsza praca powstała na podstawie obszernej dokumentacji prac konserwatorskich nad rzeźbą polichromowaną *Chrystus Ukrzyżowany na drzewie palmowym* pochodzącą z kościoła oo. Dominikanów w Lublinie, przeprowadzonych w latach 2005-2007. Autorka zainteresowała się nietypowym przedstawieniem barokowego krucyfiksu i wiele uwagi poświęciła bogatej symbolice chrześcijańskiej związanej z tym dziełem — symbol krzyża, typy ukrzyżowań w sztuce, krzyż żywy oraz palma. W publikacji odnaleźć można zarys historii lubelskiego klasztoru i kościoła oo. Dominikanów, z którymi związana jest rzeźba. Przez lata została ona poddana wielu zabiegom, które zmieniły jej charakter oraz wygląd, a upływający czas spowodował nieodwracalne szkody. Sama konserwacja miała charakter zachowawczo-estetyczny z założeniem jednak jak najmniejszej możliwej ingerencji w zachowane, odsłonięte warstwy pierwotne. Dlatego autorka musiała skoncentrować się na efekcie końcowym prac oraz problematyce odbioru i akceptacji wyglądu obiektu po zakończeniu konserwacji, co również zostało poruszone w pracy. Obiekt po przeprowadzonych zabiegach, mimo wręcz drastycznej zmiany wyglądu, powrócił do funkcji kultowych i stał się centralnym elementem Misteriów Wielkiego Piątku w dominikańskiej świątyni, w której tak istotną rolę zawsze odgrywały relikwie Drzewa Krzyża.

